EVACUATIE UIT DE PEEL IN MEI 1940

door Sjang Hoeymakers

In augustus 1939 verklaarde Engeland en Frankrijk de oorlog aan Duitsland. Dit had tot gevolg dat ook Nederland zijn leger mobiliseerde. Ook mijn zwager Ad Coenen die bij ons op de boerderij woonde en werkte moest onder de wapenen komen. Met een knecht, zoals men toen een inwonende landarbeider nog noemde, werd het bedrijf door mij gevoerd.
In de boerderij waren al vanaf april vijf onderofficieren ingekwartierd, terwijl de voorkamer door de militairen gebruikt werd als bureau. Ondanks het feit dat er zoveel militairen werden opgeroepen, en dat er in de Peel defensiekanalen werden gegraven en mijnenvelden gelegd, konden we ons niet voorstellen dat ons land in de oorlog zou worden betrokken. In de vorige oorlog van 1914-1918 was Nederland toch ook neutraal gebleven, waarom zou dit nu niet mogelijk zijn? Als de Duitsers eventueel ons land zouden binnenvallen zouden de bewoners van Elsendorp moeten evacueren omdat de Peel dan strijdgebied zou worden. Door het personeel van het gemeentehuis werden evacuatie-adressen gezocht voor de mensen van Elsendorp. Reeds in de winter kregen we allen een evacuatie-adres opgegeven. Het adres waar wij in geval van nood naar toe moesten was de familie H. v.d. Broek van Gerwen op Esdonk. We kenden de familie van den Broek niet. Aangezien we nog maar twee jaar in de Peel woonden, komende uit Noord-Limburg, kenden we in Gemert nog maar weinig. We hadden natuurlijk kennis kunnen gaan maken, maar we waren er zo van overtuigd dat er geen oorlog zou komen, dat we zelfs daar niet toe kwamen. Later hoorden we dat velen uit Elsendorp op de dag dat ze moesten evacueren het hun opgegeven adres nog moesten zoeken. We hadden met z'n allen niet in de gaten dat we eigenlijk op een vulkaan leefden.
In november was de toestand een keer erg kritiek en de militairen die in Gemert en in de barakken aan de Peeldijk gelegerd waren betrokken 's avonds de stellingen in de Peel. De volgende morgen konden ze weer inrukken. Dit gebeurde nog

Parade van Nederlandse militairen op Huize Padua 1939/1940.
(herkomst foto: gemeentearchief Helmond)

eens, ik meen in februari. Na de opwinding en spanning van enkele dagen keerde de rust dan weer, en datgene wat eigenlijk een waarschuwing voor ons had moeten zijn versterkte ons in de overtuiging dat Nederland buiten de oorlog zou blijven. In 't voorjaar vertrok onze inwonende werkkracht,en op 1 mei kwam Jan Michiels uit Oploo bij ons in dienst. Door het graven van het koordenkanaal was de waterafvoer van onze landerijen verstopt geraakt waardoor we heel laat waren met het voorjaarswerk. Er moest dus flink aangepakt worden nu het echt voorjaar was geworden, maar onder de werkzaamheden werd er veel over de toestand en de kansen om buiten de oorlog te blijven gesproken.
In de morgen van vrijdag 10 mei, een prachtige lentemorgen, waren er veel vliegtuigen in de lucht; en in het oosten hoorden we gedurig het geluid van ontploffingen. Nadat de koeien gemolken waren gingen we even naar buurman Beenders op de Kulert. Deze had een radio en van hem hoorden we dat

de Duitsers ons land waren binnengevallen. In de voormiddag kregen we aanzegging dat we moesten evacueren.Na het middageten werden de twee paarden ingespannen. We laadden wat beddegoed en levensmiddelen op en enkele dingen waar moeder aan gehecht was, en toen waren we eigenlijk gereed om te vertrekken. Toen zei mijn moeder: "Bind de koeien maar aan de karren dan moeten ze maar meelopen, anders worden ze vanavond niet gemolken. Als we nog verder moeten evacueren als Gemert kunnen we ze altijd nog bij een boer in Gemert achterlaten". Nadat we de koeien hadden opgehaald besloten we ook om ons eenjarig paard mee te nemen, en nadat we ook dit dier hadden aangebonden reden we richting Gemert. We hadden natuurlijk over Handel naar Esdonk moeten rijden, maar aangezien we de buurtschap Esdonk niet wisten te liggen, en eigenlijk dachten dat we die tussen Gemert en de Donk moesten zoeken, reden we naar Gemert. In Gemert aangekomen hoorden we de wildste verhalen over de toestand in de Peel. O.a. zou de Kulert in brand staan. In werkelijkheid stond er bij het defensiekanaal een bouwkeet in brand, waarschijnlijk aangestoken door een soldaat die de taktiek van de verschroeide aarde wilde toepassen. Zo ging ook de boerderij van de Kruisheren in vlammen op evenals een boerderij onder Venhorst.
In Gemert werd ons de weg gewezen naar ons evacuatie-adres en men zei er meteen bij dat we het goed zouden treffen. Vooral voor mijn moeder en mijn zuster, vrouw Coenen, die een kind had van ongeveer een jaar, was dit een hele geruststelling.
Bij de familie van den Broek werden we heel hartelijk ontvangen. Het vee en de paarden werden in de weide gedaan waarna v.d. Broek zei: "Zolang ons vee te eten heeft komen die van jullie niets te kort". 's Avonds na het melken stelde Jan Michiels voor om naar de Peel te fietsen om eens poolshoogte te nemen. We gingen op weg naar Handel en vandaar richting de Peel. Op de Peeldijk bij de barakken in de buurt van de Diepert stond een lange rij militaire voertuigen opgesteld klaar om te vertrekken in westelijke richting. Later hoorden we dat de opperbevelhebber besloten had de Peelraamstelling niet te verdedigen. Voor ons was het op dat moment wel een tegenvaller,maar al gauw drong het tot ons door dat ons huis en ons bedrijf hierdoor gespaard zouden blijven van vernieling en dat we mogelijk spoedig terug zouden kunnen gaan. Toen we gezien hadden dat onze militairen terug zouden trekken besloten we om over Gemert weer naar Esdonk te gaan.

De boerderij van de fam. Hoeymakers in 1940.

In Gemert waren evacuees uit Oploo en die vertelden dat de Duitsers reeds in Oploo waren.
In de Molenstraat troffen we onze buurman Beenders die een onderkomen had gevonden bij van Summeren. Ook trof ik daar mijn verloofde Siska van den Akker die als dienstmeisje bij de familie Beenders diende. Beenders zei vrijdagmorgen: ik ga niet de Peel uit, maar 's avonds na het melken werd er toch het een en ander opgeladen en vertrok ook dit gezin met vijf kleine kinderen, waarvan er een met een gebroken been te bed lag, naar Gemert. Vanaf de Molenstraat fietsten wij weer naar Esdonk en nadat we onze bevindingen verteld hadden gingen we naar bed. Van slapen kwam echter niet veel en 's morgens voor zonsopgang waren we al weer op. Er waren veel vliegtuigen in de lucht en in de richting Veghel ook een grote ballon. Toen we bezig waren met melken hoorden we plotseling een harde knal. Deze werd veroorzaakt doordat de springlading van de Kokse brug tot ontploffing werd gebracht. Na het ontbijt gingen Jan en ik toch weer op de fiets richting Peel.We moesten weten hoe het er daar uitzag. De barakken van de militairen lagen er verlaten bij. De weg was leeg,

alleen in de verte kwam een voerman met paard en kar en een meisje per fiets richting Gemert. Het waren Frans Nuyen en zijn zus Fien. Ze vertelden dat de Duitsers in Elsendorp waren en dat we maar beter terug konden gaan. Zelf gingen zij rechtsaf over de landerijen richting Handel. We stonden in twijfel wat te doen, toen we de eerste soldaten bij de Diepert door de bocht zagen komen. Jan zei dat we nu maar beter konden blijven staan tot ze bij ons waren en dat deden we dan ook. Twee soldaten met zwart gemaakte gezichten,het machinegeweer op het stuur van hun fiets, passeerde ons. Toen zij geen notitie van ons namen besloten wij om toch naar Elsendorp te gaan, er van uitgaande dat ze burgers ongemoeid zouden laten. We stapten op onze fietsen en reden richting Elsendorp. Met een tussenruimte varierend van 5-10 meter kwamen we de soldaten van het doodskoppenregiment tegen. Voorbij de Diepert, we waren bijna bij het huis van de familie v.d Laar, kwamen we een officier op een motorfiets tegen die ons beduidde dat we terug moesten keren. Bij de barakken aangekomen reed hij met zijn motor tussen ons in. Bij Pelgrimsrust aangekomen keek hij naar de handwijzer; deze was echter onleesbaar gemaakt. Hij wees naar Gemert en zei op vragende toon:"Gimmert?" waarop wij bevestigend knikten waarna hij gas gaf en van ons wegreed. Aangekomen bij de boterfabriek hoorden we een schot. We reden door de Molenstraat, en bij de driesprong aangekomen zagen we burgers door de Nieuwstraat richting markt gaan. Er liepen Duitse soldaten die de woningen binnen gingen en de bewoners naar buiten dreven. Ik zei tegen Jan: "We moeten zien dat we zo vlug mogelijk op Esdonk komen", waarop Jan zei: "Ik ga eerst nog een paar nieuwe klompen halen bij tante Lien". Tante Lien was Lien Put aan het Kruiseind.Ik was het er niet mee eens maar Jan zei: "Hou mijn fiets maar vast, ik ben zo terug". Hij ging naar binnen maar direkt na hem ging ook een Duitser naar binnen. Jan hoorde de deur, liep naar achter naar het magazijn, pakte een paar nieuwe klompen en kwam door de achterdeur weer naar buiten. Ik was met de fietsen aan de hand doorgelopen. Jan haalde me in, we sprongen op onze fietsen en reden door naar Esdonk. Toen we omkeken zagen we de evacuees uit Oploo buiten komen, ook zij gingen richting markt. Achteraf hoorden we dat al deze mensen als gijzelaars bij elkaar werden gedreven, maar wat daar allemaal gebeurde wordt wel verteld door degenen die er zelf bij waren. (zie hiervoor bijdrage

tot de geschiedenis van Gemert nr. 6: Gemert mei 1940, door Ad Otten.)
Jan en ik kwamen ongehinderd weer bij v.d. Broek. Deze had de radio aanstaan en er kwamen berichten over zware gevechten in de Peelraamstelling onder Mill. We gingen weer naar buiten en liepen in de richting van de boerderij van v.d. Heyden. Terwijl we met een klein groepje de toestand stonden te bespreken kwam er een pantserwagen aanrijden. De commandant vroeg de weg naar Boekel en v.d. Heyden probeerde hem het duidelijk te maken. Dat lukte niet al te goed en de Duitser beval v.d. Heyden op de pantserwagen plaats te nemen en als gids mee te rijden. V.d. Heyden had geen enkele keus en ging mee naar Boekel.
De berichten over de radio werden steeds triester en toen het avond was gingen we naar bed maar van slapen kwam niet veel. Onze gedachten waren bij onze soldaten waarbij ook mijn oudste broer Piet uit Horst en mijn zwager Ad Coenen. Pinksterzondag: 's Morgens vroeg gingen we in de Handelse kluis naar de kerk. Daarna weer naar Esdonk voor het ontbijt, en toen gingen we weer naar de Peel. In Elsendorp lag alles er vredig en rustig bij. Ook bij onze boerderij was alles in orde. We pompten wat water voor het jongvee en voederden de varkens en de kippen en besloten toen door te rijden naar het defensiekanaal onder Oploo. Daar bij het kanaal stond het ouderlijk huis van Jan Michiels. Ook hier was niets vernield maar de ouders van Jan en zijn broers en zusters waren ook geëvacueerd, evenals de bewoners van de in deze buurt gelegen boerderijen. Staande bij het defensiekanaal hoorden we zwaar geschut in het noorden: kanongebulder dat vermoedelijk afkomstig was van de Grebbeberg waar toen de Nederlandse soldaten nog tegenstand boden.Het was 'n schril kontrast: een mooie lentemorgen, de rust van de staatsbossen ende bossen van de Grote Slink, en op een 50-tal kilometers afstand nog volop oorlog.
We reden terug naar Esdonk waar we met de anderen overlegden en tot 't besluit kwamen om nog diezelfde dag met z'n allen weer terug te gaan naar Elsendorp. Na het middageten laadden we weer alles op de karren en na de familie v.d. Broek bedankt te hebben vertrokken we weer naar de Peel nu via Handel. In de vooravond waren we weer thuis en na de vermoeienissen van de laatste dagen sliepen we die nacht zeer goed. Toen we Pinkstermaandag wakker werden was het hele huis vol

Duitse soldaten. Ze hadden de hele voorraad veevoer weggehaald: het kippenvoer, het varkensvoer en een paar duizend kilo haver. Ze hadden dit allemaal gevoerd aan hun paarden. Zover we konden kijken stond de weg vol wagens, allemaal met twee paarden bespannen. Een officier kwam vragen of de partij haver die nog op zolder lag ontsmet zaaizaad was. Ik zei dat dit inderdaad zo was. In werkelijkheid was het gewoon zwarte haver van het ras zwarte president. Deze haver lieten ze ons houden omdat ze ervan overtuigd waren dat ze vergiftigd was.De officier schreef bonnen voor alle voedermiddelen die door' de groep waren meegenomen en vertelde dat we deze in de komende tijd wel vergoed zouden krijgen. Na ongeveer een uur zette de colonne zich weer in beweging. Toen ze goed en wel vertrokken waren kwamen we tot de ontdekking dat ze onze stamboekmerrie Comtesse hadden meegenomen. Ik ben toen meteen op de fiets gestapt en langs de troepen gereden tot bijna in de Donk maar van onze Comtesse geen spoor.
De grote trek van de invallers duurde enkele dagen.Toen werd het aanmerkelijk minder. De weg was aan de rechtse kant in de richting Gemert wit van de sporen van de met ijzer beslagen wielen van de wagens terwijl de andere kant zwart was. En toen vroegen we ons al af hoelang het zou duren totdat de andere helft van de weg de sporen van de doortocht der Duitsers, maar dan in omgekeerde richting, vertoont.
Na vijf dagen strijd moest het Nederlandse leger capituleren vooral hiertoe gedwongen door het bombardement op Rotterdam. Voor de familieleden van onze soldaten brak toen een spannende tijd aan. Sommigen waren al spoedig thuis; anderen bleven wat langer weg, en de onzekerheid was in vele gevallen erger dan de werkelijkheid. Ook de onzekerheid over het lot van onze familieleden die in Limburg woonden in Horst en omgeving bezorgde ons, maar vooral moeder, slapeloze nachten. Mijn zwager Coenen was nog niet terug en van mijn broer Piet die gelegerd was aan de Maas bij Baarlo hadden we ook nog niets vernomen. Ook mijn zwager Bert Joosten in Oirlo was ingedeeld bij de luchtbescherming. Zijn vrouw, mijn zus Truus, was al enige tijd ziekelijk. Mijn oudste zus Dina was in Oirlo om de zieke en haar gezin te verzorgen. Vierentwintig mei kwam Dina per fiets van Oirlo naar de Peel. Zij bracht goede berichten mee. Mijn broer Piet was 20 mei thuisgekomen. Hij was gewond geraakt toen hun kazemat een voltreffer kreeg en met splinters in zijn hoofd en bovenlichaam was hij opgenomen in een veldhospitaal te Maasbree. Achteraf vielen de verwondingen mee zodat hij spoedig na de capitulatie naar huis kon.

In Grubbenvorst bij mijn broer Bert waren allen in goede welstand. Mijn zwager Bert Joosten was met de afdeling luchtbescherming ook teruggetrokken, maar na een week was hij weer thuis. En met mijn zus Truus ging het naar omstandigheden goed. Door deze berichten fleurde moeder weer helemaal op, alleen bleef de bezorgdheid over de man van mijn zuster Ad Coenen maar in de nacht van 24 mei kwam hij gezond en wel thuis.
Het leven op de boerderij ging al spoedig weer z'n gewone gang en 't was maar goed dat we niet wisten hoelang de bezetting zou gaan duren.